

Samhälle och individ – En undersökning i samhällskunskapsdidaktik om elevers förståelse av nyhetshändelser

Roger Olsson

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2021:2

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2021:2

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Samhälle och individ – En undersökning i samhällskunskapsdidaktik om elevers förståelse av nyhetshändelser

Roger Olsson

Karlstads universitet

Abstract: This article is the result of a study in citizenship education didactics, conducted in a class at an elementary school (14-15 year old students) and with an aim to examine students' understanding of current events. The ability to balance societal perspectives on one hand and individual perspectives on the other hand, while interpreting current events, is perceived as a central civic democratic ability and an important dimension in citizenship education such as samhällskunskap. The ability to understand current events has been considered to be an ability to put societal and individual perspectives on the causes, consequences and the responsibility on and for events. Students' understanding has been studied using a survey and focusgroup interviews. In addition a limited change was made in the teacher's 'coverage of weekly news'. The ambition was to tentatively test conditions in order to examine the learning effects of news coverage in a more rigorous way in future studies. The result shows that the students mainly have an individual-based understanding when it comes to the cause of events, and a socially-based understanding when it comes to the responsibility to solve problems of events. One conclusion is that students often lack a more complex societal understanding. An important point is however that students understanding seldom exceeds the information provided by the media about an event. Here, teaching has an important role to play. Another point is that students' understanding of current events is a difficult phenomenon to examine. In addition to the news content itself, the understanding expressed by the students can be affected by several factors such as data collection method, critical political events in the outside world and the design of the activity 'coverage of weekly news'. We need further studies in order to express valid statements about influential factors for learning during the activity 'coverage of weekly news'.

KEYWORDS: CITIZENSHIP EDUCATION, CURRENT EVENTS, STUDENTS' UNDERSTANDING, SOCIETAL AND INDIVIDUAL PERSPECTIVES ON CURRENT EVENTS

About the author: Roger Olsson är lektor i pedagogiskt arbete och lärarutbildare i samhällskunskap vid Karlstads universitet.

Studien har genomförts med forskningsmedel från Ann-Marie och Gustaf Anders stiftelse för mediaforskning.

Behovet av att förstå samhället via nyhetshändelser

Ett terrorattentat genomförs i en internationell huvudstad. Arbetsplatsolyckorna i regionen ökar. Behöver vi veta mer om händelserna än att de inträffat? Ur ett medborgarutbildande perspektiv är svaret ja. Enligt Robert Dahl vilar ett demokratiskt samhälle på att medborgare utvecklar upplyst förståelse, och kan göra välgrundade ställningstaganden. Dahl ringar in två förutsättningar för upplyst förståelse: Nyheter som tillhandahålls av medierna, samt kompetens att bearbeta nyheter för att förstå samhället och som utbildningsväsendet har till ansvar att utveckla (Dahl, 1999).

Nyheter har en framskjuten roll i samhällskunskapsundervisningen. Lärare använder nyheter som didaktiskt verktyg för att exemplifiera undervisningsinnehåll och utveckla kunskaper på samtliga kunskapsområden, vilket benämns som *nyhetsintegrering*. Dessutom förekommer en välkänd lektionsaktivitet där själva nyhetsinnehållet är föremål för undervisning; *nyhetsbevakning*. Formen varierar men består av att lärare regelbundet inleder lektioner med att prata nyheter med eleverna under en begränsad tid. Aktiviteten förekommer regelbundet i samhällskunskap hos såväl mellan- och högstadie- som gymnasielärare (Kristiansson, 2014; Vernersson, 1999; Lindmark, 2013, Olsson, 2016). Forskning visar emellertid att nyhetsbevakning används primärt för att utveckla allmänbildning och etablera en vana att följa nyheter, inte för att utveckla en mer upplyst förståelse i Dahls mening. Aktiviteten har en informativ karaktär, ett vanligt fokus är att utreda vad som inträffat då händelser sker. Aktiviteten är dessutom informell och isolerad till sin natur, vilket innebär att nyheterna sällan kopplas till undervisningens ordinarie innehåll, och till de formella krav som styr undervisningen på dessa områden (Olsson, 2016). Nyhetsbevakning är en rutin i svensk samhällskunskap och har omnämnts sedan 1940-talet, vilket vittnar om att den ur ett lärarperspektiv fyller en viktig funktion i sin traditionella form (SOU 1946:31).

Sammantaget väcker det frågan om utformningen av aktiviteten och dess kunskapsinnehåll görs efter lärarnas bedömning av elevernas förförståelse av nyheter, och framför allt vad vi i så fall vet om svenska elevers förståelse av nyheter. Det utgör forskningsintresset i den här studien. Ambitionen är att med denna studie som underlag gå vidare och undersöka hur nyhetsbevakning kan designas för att så effektivt som möjligt fungera kvalificerande upplysande för elevernas förståelse.

Vad innebär då en upplyst förståelse av nyhetshändelser, inom ramen för det medborgarutbildande ämnet samhällskunskap? Förmåga att balansera samhälleliga respektive individuella behov berör en central demokratisk tematik i medborgarskapets innebörd. Utgångspunkten bygger på föreställningen om ett samhällskontrakt. Det förutsätter att medborgaren kan balansera ett samhällscentrerat demokratiideal, som innebär att kollektiva rättigheter prioriteras och tillgodoses genom kollektiva beslut, mot ett individcentrerat demokratiideal, som innebär att civila rättigheter prioriteras bland annat rätten att slippa bli föremål för kollektiva beslut (Hermansson, 1986; Englund, 2003; Englund, 1993; SOU 1990:44). En stark individualiseringsprocess i västvärlden, där kollektiva identitetsskapande värdesystem luckras upp till förmån för individuella, kan dessutom påverka förutsättningarna för balans (Beck, 2012; Lyotard, 2016; Welzel et al, 2003). Att svenska medborgare, tillsammans med nordiska, i

jämförelse med många andra länder tillmäter individualistiska värden stor dignitet borde teoretiskt sett göra balanserandet ytterligare utmanande (World Values Survey, 2020). Den här typen av demokratisk förståelse rör förmågan att värdera samhällets respektive individens behov som politiskt innehåll, snarare än demokratisk förståelse i betydelsen kunskaper om institutioner i det politiska systemet, som traditionellt sett varit vanligare inom samhällskunskap (Andersen, 2002; Hermansson, 1986; Østerud, 2002). Studien är ett bidrag till att göra begreppet samhälle mer synligt som ett av samhällskunskapsämnets centrala begrepp, vilket efterlysts i den samhällskunskapsdidaktiska diskussionen (Schüllerqvist & Karlsson, 2011; Löden och Blanck, 2017).

Ur ett utbildningsperspektiv är det skolans och samhällskunskapens uppgift att utbilda medborgare som beaktar kollektiva respektive individuella värden och behov i sitt beslutsfattande. Relationen samhälle och individ uppfattas som en central tematik i samhällskunskap, och fungerar som en yttre teoretisk ram då elevernas förståelse ringas in. I läroplanen finns värdekonflikter mellan grupp- respektive individbaserade värden (Kjellgren, 2018), som med medborgerlig terminologi kan ses som spänningar mellan kommunitaristiska respektive liberala värden (Delanty, 2002; Stubbegaard, 2000). Eftersom läroplanen uppfattas som en politisk kompromissprodukt är utgångspunkten att skolans uppdrag handlar om att balansera dessa värden mot varandra (Englund, 1986 [2005]; Kjellgren, 2018). Perspektiven ska inte uppfattas som dikotoma, eller förstås i termer av höger respektive vänster. Ett gott medborgarskap bygger på förmåga att integrera båda perspektiven (Davies, 2012). I läroplanen framgår exempelvis att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med individens frihet men också solidaritet med andra. Vidare anges att skolan ska låta varje elev finna sin unika egenart men samtidigt förbereda eleverna på att delta i samhällslivet tillsammans med andra. I kursplanen för samhällskunskap på grundskolan beskrivs relationer mellan motsvarande värden. Exempelvis ska eleverna förstå hur individ och samhälle påverkar varandra, hur individer och samhällen formas och samverkar samt förstå individens relation till kollektivt betingade samhällsstrukturer (Läroplan för grundskolan, ämnet samhällskunskap, 2011).

Unga människors förståelse av samhället – några exempel

Unga människor har begränsade förutsättningar att balansera och integrera samhälls- och individperspektiv. Företrädesvis internationella studier, vilket motiverar insatsen att göra en svensk studie, visar exempelvis att det är krävande för högstadiel elever att förstå att människors agerande påverkas av kollektiva överindividuella normer, samt den aggregerade effekten av många människors kollektiva handlande. Detsamma gäller att förstå att kollektiva intressen måste beaktas vid politiskt beslutsfattande (Rowe, 2005; Helwig, 1998). För unga kan det även vara svårt att inse att lagar har i uppgift att skydda gemensamma offentliga värden, och inte enbart syftar till att skydda individuella privata värden. Hos många dominerar den här typen av privatiserat synsätt på lag och rättvisa. Äldre ungdomar kan däremot utveckla en mer abstrakt insikt om att det finns spänningar mellan samhälleliga respektive individuella behov inom lagstiftning men att behoven

också kan integreras (Flanagan, 2013; Furnham & Stacey, 1991). Yngre tenderar att individualisera fenomen genom att lägga extra tonvikt vid personliga och inre psykologiska motiv som förklaring bakom människors agerande, och mindre tonvikt vid påverkan från strukturer och samhällseliga förutsättningar (Hess & Torney, 1967). Gradvis utvecklas insikter som utmanar denna typ av individualistisk tolkning. Exempelvis ökar förståelsen för att människors agerande i vissa sammanhang regleras av institutionella yrkesroller och plikter, snarare än av personliga bevekelsegrunder, och att man erhåller lön genom ett ekonomiskt system. Förståelsen för att samhällssystemet hålls samman av gemensamt överenskomna idéer, regler och lojaliteter är ofta svagare utvecklad hos barn (Hess & Torney, 1967; Furnham & Stacey, 1991). Ett systemtänkande är utmanande, exempelvis att förstå hur institutioner är infogade i och kopplade till ett större abstrakt samhällssystem (Berti & Andriolo, 2001).

Unga överskattar lätt det konkreta i en händelse och i motiven bakom individers handlande och som är lätta att observera, så kallad *historisk presentism* (Barrett & Buchanan-Barrow, 2005). I många fall är *distalisering* krävande, vilket är något av en motsats till presentism och innebär att ett fenomen förstås utifrån faktorer som saknar direkt närhet till fenomenet. Unga människor har svårare att tillägna sig abstrakta strukturella orsaker bakom händelser, med avstånd i tid och rum. De lösningar på samhällsproblem som ofta föreslås är därför av mer akut, instrumentell och konkret karaktär, i form av ingripande från exempelvis polis och rättsväsende (Skolverket, 1999; Alexandersson, 1985). Äldre barn tenderar dock att ta större hänsyn till abstraktare kontextuella faktorer i sina förklaringar av samhällsproblem. Förmågan att tolka exempelvis kriminellt beteende utvecklas, genom att beteendet förstås som ett resultat av samhällseliga faktorer som ekonomisk och social utsatthet, och inte enbart som ett resultat av personliga val och tillkortakommande (Furnham & Stacey, 1991). Det öppnar i sin tur för mer upplyst förståelse om gemensamt och/eller individuellt ansvarstagande. Förmågan att skifta och integrera perspektiv, mellan i de här fallen samhälle och individ, är nödvändigt bland annat för att förstå komplexiteten i politiskt beslutsfattande (Rowe, 2005; Helwig, 1998; Brophy & Alleman, 2006; Barrett & Buchanan-Barrow, 2005). Förmåga till perspektivskifte påverkar dessutom hur individen definierar problem i samhället, vilket i sin tur har betydelse för vilka politiska lösningar som attraherar (Byrnes & Torney-Purta, 1995).

Många unga saknar direkta erfarenheter av de samhällsfenomen som speglas i undervisningen. De tvingas därför utveckla begränsade strategier för meningsskapande. Därför är det mer relevant att tala om begränsad förståelse av samhället hos unga, snarare än avsaknad av förståelse (Barrett & Buchanan-Barrow, 2005). Deras förståelse är dock samtidigt dynamisk, och undervisning har kraft att påverka (Berti, 2005). Den didaktiska utmaningen ligger i att utforma en undervisning som kan leda fram till en upplyst förståelse gällande relationen mellan samhälle och individ.

Det internationella fält som forskningsintresset är placerat i rör nyhetsanvändning inom medborgarutbildande ämnen, där syftet är att via nyheter utveckla förståelse för samhället (Malik et al, 2013; Klurfeld & Schneider, 2014; Vraga et al, 2012). Utgångspunkten är att samhället kan förstås via tillämpandet av ämnesspecifika

kunskaper vid nyhetsanvändning (Flemming, 2015). Allt i syfte att överskrida den informativa undervisning som ofta blir fallet då nyheter behandlas i undervisningen (Hobbs, 2001; Haas & Laughlin, 2000; Olsson, 2016).

Studiens syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka elevers förståelse av nyhetshändelser. Studien är tänkt att utgöra ett underlag för att på sikt i vidare studier undersöka hur nyhetsbevakning kan designas för att effektivt utveckla elevers förståelse. Forskningsfrågan har varit *Vilken förståelse har en grupp unga människor av ett antal nyhetshändelser, i relation till centrala tematikerna inom samhällskunskap?*

Det har dessutom funnits en perifer ambition att genom en begränsad förändring av en deltagande lärares nyhetsbevakning tentativt utpröva teoretiska och praktiska förutsättningar för att i framtida studier kunna designa nyhetsbevakning och studera lärandeffekter av den.

Teoretisk definition av innebörden i förståelse av nyhetshändelser

Relationen *samhälle* och *individ* uppfattas som en central tematik i samhällskunskap. Då det refereras till elevernas förståelse av nyhetshändelser så syftar det på deras förståelse av samhälls- respektive individperspektiv på nyhetshändelser.

Begreppet *samhälle* och *samhällsperspektiv* har i studien operationaliserats som en sammanslutning av människor som förenat sig i syfte att ömsesidigt hantera utmaningar och garantera trygghet genom gemensamt ansvarstagande, via exempelvis offentliga institutioner och trygghetssystem (Giddens, 1993). Samhället syftar på kollektiv samhörighet och kollektivt ansvar i samband med händelser. Genom ett samhällsperspektiv kan en händelse kontextualiseras som en del av ett samhällssystem. Det gemensamma ansvaret och omsorgen för problem speglade i nyheter kan utgöras av exempelvis offentligt finansierade trygghetssystem och välfärdsinrättningar.

En central dimension i förståelse av samhällsperspektiv är insikter i vilka funktioner institutioner kan fylla i samband med en händelse. Det institutionella förknippas även med yrkesmässiga plikter och roller, som både kan möjliggöra respektive begränsa individers agerande i en händelse. Hänvisningar till strukturer, i betydelsen regler, normer och angivelser för hur roller ska utövas, resurser respektive institutionell makt i organisationer har också klassificerats som beståndsdelar i ett samhällsperspektiv (Ritzer & Stepnisky, 2014). Det gäller även förståelse för att strukturer blir överindividuella genom att de upprätthålls av människors kollektiva handlande, vilket ofta men inte alltid gör perspektivet abstrakt (Simmel, 1981 [2013]; Guneriussen, 1997).

Förståelse av samhället innebär en förståelse för hur samhället gestaltas i politiska, ekonomiska, juridiska, sociala och massmediala institutioner och system styrda av lagar och finansierade av gemensamma skatter. Samhällsperspektivet har inte syftat på en nationell kulturgemenskap i en kommunitaristisk mening, utan snarare ett offentligt

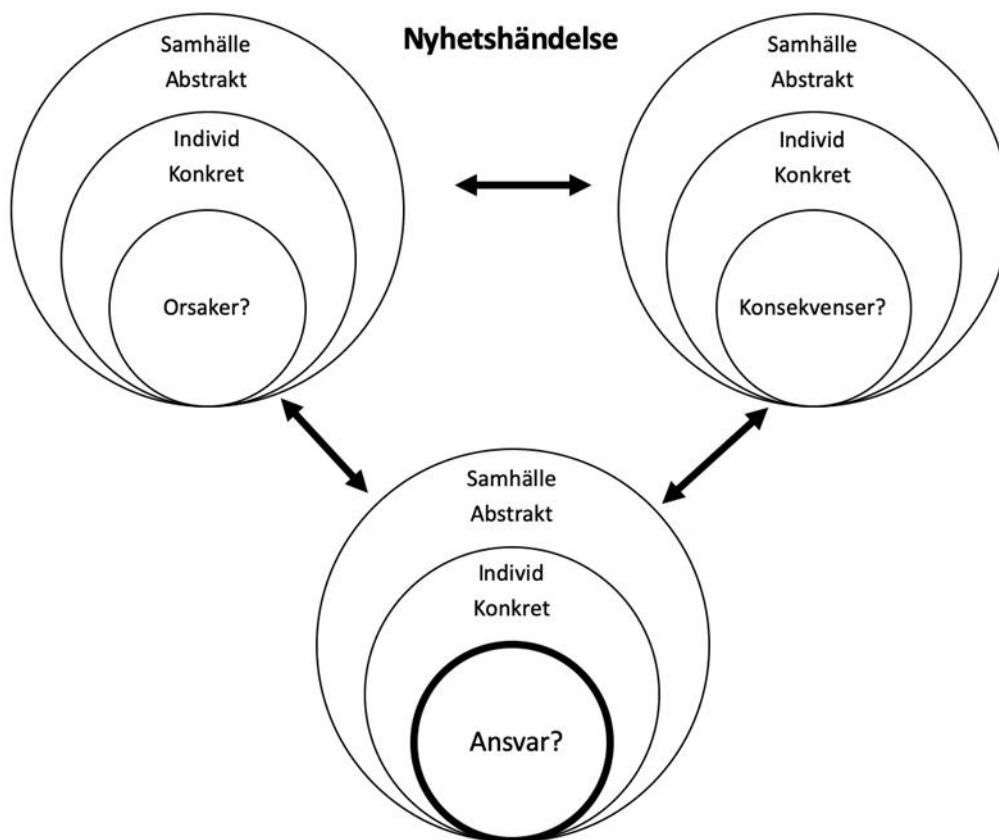
politiskt, socialt och ekonomiskt ansvarstagande i form av ett välfärdssamhälle (Christensen, 2015). I ett samhällsperspektiv ingår även en förståelse för hur samhällseliga omständigheter kan påverka individer som figurerar i händelser, och en insikt i samhällsbaserade orsaksvillkor och förutsättningar bakom händelserna (Durkheim, 1983; Gilje & Grimen, 1992 [2009]; Elster 1988.). Utgångspunkten är att samhällsperspektiv är ett krävande perspektiv att utveckla, och därför behöver vägledas av långsiktig systematisk undervisning.

I operationaliseringen av begreppet *individ* och *individperspektiv* har individens betydelse och personliga egenskaper i samband med händelser stått i centrum, som emotionella och psykologiska drivkrafter. Här har betoningen legat på individens egna privata och personliga ansvar för de problem som speglas i händelser. Centralt är en uppmärksamhet på individens frihet att agera självständigt och fritt från samhälleligt beroende, med fokus på valmöjligheter. Förståelse av individperspektivet uttrycks som en insikt i individens personliga roll och ansvar för orsakerna bakom en händelse (Gilje & Grimen, 1992 [2009]; Elster 1988.). Ur ett individperspektiv uppfattas händelser som drivna av enskilda privata individer, vilket ofta men inte alltid gör perspektivet konkret.

Dessutom har utgångspunkten varit att det kunde finnas ett komplext perspektiv i empirin, som innebär att samhälls- och individperspektiv förstås som integrerade. En komplex förståelse är emellertid mycket avancerad, och sannolikt sällsynt hos bredare grupper elever i åldern 14-15 år som deltagit, och den utgår ifrån att en händelse formas i växelverkan mellan flera samhällseliga respektive individuella krafter och motiv, vilket gör perspektivet både abstrakt och konkret (Weber, 1977; Giddens, 1984; Lundquist, 2002; Danermark et al, 1997). Det komplexa perspektivet kan uttryckas som en förståelse för att individens förmåga till agentskap kan begränsas av dennes kapacitet och makt att handla på ett givet sätt i en situation, kombinerat med en uppmärksamhet på individens faktiska utrymme till självständigt agerande (Giddens, 1984).

Slutligen har elevernas förståelse av tematiken samhälle-individ studerats utifrån tre aspekter: Nyhetshändelsens *orsak*, *konsekvenser* samt *ansvar* för problem som speglades i händelsen. Ansvar har uppfattats som den mest bärande aspekten. Förmåga att ringa in och definiera ansvar kan påverka uppfattningen om vilka politiska lösningar på problem som verkar rationella, och utgör en grund för medborgarens upplysta politiska och samhällseliga beslut.

Sammanfattningsvis illustreras de teoretiska utgångspunkter som låg till grund för analysen av elevernas förståelse av nyheter i figuren nedan. Figuren påminner om undervisningsmodeller som cirkulerar bland lärare i samhällskunskap. I det här sammanhanget tjänar dock modellen primärt som en beskrivning av hur förståelse av nyheter operationaliserats, även om förändringen av den deltagande lärarens nyhetsbevakning baserades löst på den. Eleverna stiftade inte bekantskap med modellen på ett explicit sätt. Här har ambitionen varit att tentativt utpröva modellen för att i framtida studier kunna designa nyhetsbevakning och undersöka dess förmåga att utveckla elevernas förståelse.

FIGUR 1

Teoretiska utgångspunkter för att studera elevers förståelse av nyhetshändelser

Datainsamlingsmetoder och analys

Empirin insamlades från elever i en klass i årskurs 8, vid en medelstor kommunal skola i en medelstor svensk kommun. Eleverna deltog i studien tillsammans med sin lärare i So. Klassen bestod av 29 elever, 16 pojkar och 13 flickor.

Två metoder användes för att insamla empiri; enkät samt fokusgruppsintervjuer. Varje metod användes i samma utförande två gånger, med en tidsperiod emellan. Metoderna valdes utifrån föreställningen att elevens förståelse formas och uttrycks genom interaktion mellan inre respektive yttre sociala processer (Tappan, 1992). Ett antagande var därför att enkät kunde fånga den enskilde elevens inre förståelse och fokusgruppsintervju en yttre gemensam förståelse. Kriterier styrde urvalet av de nyheter som användes i enkäten respektive intervjun; nyheten skulle avse ett offentligt tillkännagivande, inte äldre än några veckor, som spridits till allmänheten via offentliga medier specialiserade på nyhetsförmedling (Drotner et al., 2000). Här användes nyheter ur dagstidningar. Nyheterna skulle även ha en komplexare orsaksbild samt väcka frågor om ansvar.

Utgångspunkten var att varje nyhet bar på en responsförberedande struktur eller annorlunda uttryckt; betingelser för en gemensam intersubjektiv tolkning. Det urval av

information om respektive händelse som gjorts av medierna i de notiser och artiklar som användes har på sätt och vis satt gränser för elevernas möjliga förståelse av en händelse. Det har dock samtidigt tagits i beräkningen att deras förståelse skulle kunna överskrida den information som lämnats om händelsen i nyhetstexterna, vilket kan differentiera tolkningen i undersökningsgruppen. Nyhetens mening har därför inte betraktats som given. Eleverna har uppfattats som aktiva agenter som självständigt sökt mening i nyheterna (Madianou, 2009). Det innebär sammantaget att elev och nyhet stått i en dynamisk relation till varandra (Iser, 1978 [1991]). Det antogs att både den individuella såväl som den aggregerade förståelsen skulle variera beroende på nyhet. Den enskilde eleven sågs inte som begränsad till en enda förståelse som ständigt reproducerades, även om utgångspunkten var att varje elev hade en dominerande grundförståelse (Tappan, 1992). Studien baserades på sex olika nyhetshändelser. Urvalet av information och perspektiv som lämnades i nyhetstexterna varierade sinsemellan, och gav därför varierande responsförberedande strukturer gällande samhälle-individ. Vissa nyheter kan sägas haft en mer individorienterad struktur medan andra istället haft en mer samhällsorienterad, där exempelvis institutioner förekom men mindre av konkreta personer. Enkäten innehöll varje omgång en nyhet i form av en nyhetsnotis, vars innehåll beskrivs nedan.

TABELL 1

Nyheter och nyhetsinnehåll i enkäterna

Nyhet	Omgång	Nyhetsinnehåll
Bilbränder i regionen	1	<i>Notis.</i> Blåljuspersonal har under samma natt larmats till två bilbränder på två olika orter i regionen. Polisen har anmält händelserna som skadegörelse. Polisen har vid ena tillfället observerat att flera personer sprungit ifrån platsen, medan man i samband med den andra bilbranden inte hittat någon naturlig orsak.
Restaurangstängning på grund av covid 19	2	<i>Notis.</i> Smittskyddsläkaren i regionen har beslutat om stängning av en restaurang, som inte levt upp till Folkhälsomyndighetens rekommendationer för att hindra spridning av corona. Det framgår att kommunens inspektörer gjort tillsyn av restaurangen flera gånger, och påpekat att man inte levt upp till kraven. En delägare till restaurangen uppger att man gjort allt man kunde.

Intervjuerna kretsade kring två nyheter vid varje omgång. Nyheterna presenterades muntligt utifrån kortare artiklar, vars innehåll beskrivs nedan.

TABELL 2

Nyheter och nyhetsinnehåll i intervjuerna

Nyhet	Omgång	Nyhetsinnehåll
Dejtingapp med onanerande män	1	<i>Artikel.</i> Personal på en låg- och mellanstadieskola i regionen uppmanar föräldrar till elever på skolan att kontrollera sina barns mobiler. 9-åriga elever har använt dejtingappen OmeTV, och kommit i kontakt med onanerande män.
Orättvisa löner mellan män och kvinnor	1	<i>Artikel.</i> En studie från Sifo visar att kvinnor i genomsnitt tjänar 89 procent av mäns löner. Det framgår att kvinnor arbetar aktivt för att höja sin lön. 27 procent av kvinnorna uppgav att de arbetade mer än vad som förväntades, jämfört med 21 procent för männen. Fler män än kvinnor uppfattar sin lön som rättvis och marknadsmässig.
Anställd på äldreboende med covid 19	2	<i>Artikel.</i> En anställd vid ett äldreboende har arbetat trots att hon testats positiv för covid 19, och polisanmäldes av enhetschefen. Den anställde misstänks för framkallande av fara. En kollega beskrev det som fruktansvärt, och var frågande inför möjligheten att den anställde skulle varit ovetande om bestämmelserna.
Farlig byggarbetsplats	2	<i>Artikel.</i> En byggarbetsplats i regionen har inspekterats av Arbetsmiljöverket, som upptäckte flera brister. Det saknades fallskydd och arbetsplatsen var nedskräpad. Det framgår av artikeln att företaget var tvungna att åtgärda bristerna, annars hotade böter eller byggförbud.

Bearbetningen av båda typerna av empiri baserades på tematisk analys, som skedde i en abduktiv process. I analysen studerades vad eleverna uttryckte om tematiken samhälle-individ utifrån händelsens tre aspekter. Analysenheten var begrepp och meningar, som förekom i skriftliga respektive muntliga utsagor. Första analysfasen var deduktiv och utgick ifrån den teoretiska definitionen av begreppen samhälle och individ. Här bestod analysen av kategorisering av utsagor i samhälle och/eller individ. Därefter jämfördes variationer i elevernas utsagor om tematiken. Analysarbetet innehöll även ett kvantitativt element. Vanligare förekommande mönster av variationer kring huvudtematiken samhälle-individ bildade på induktiv väg underteman. Även perspektiv som var frånvarande i utsagorna uppmärksammades (Ryan & Bernard, 2003).

Frånvarande perspektiv kan ses som resultatet av begränsningar gällande nyhetsinnehållets responsförberedande struktur, som tenderar att sätta gränser för tolkningsmöjligheterna. Frånvarande perspektiv kan samtidigt vittna om elevernas tolkningar överskrider den beskrivning av händelsen som görs i nyhetstexterna. Den här typen av överskridning är emellertid krävande, och signalerar fördjupad förståelse. Överskridande tolkning antas därför förutsätta bland annat långsiktig systematisk nyhetsundervisning, något deltagande elever inte erhållit. Det är viktigt att hålla i minnet då resultatet presenteras. En poäng med att lyfta fram frånvarande perspektiv har varit att peka på förståelseriktningar möjliga att utforska i framtida studier, då handlar det inte minst om att fastställa en för åldergruppen adekvat och rimlig kunskapsnivå. Analysen bestod också i att undersöka om förståelsen var kongruent, och karakteriserades av logisk samstämmighet mellan tolkningen av händelsens tre aspekter. Utifrån antagandet om att begreppsanvändning är en central del av förståelse, och att användning av institutionella begrepp speglar förståelse av samhällsperspektiv, så studerades och kvantifierades institutionella respektive ämne-teoretiska begrepp som uttrycktes i utsagorna i båda typerna av empiri.

Bearbetningen av enkätsvaren inleddes med upprepade genomläsningar, iakttagelser noterades (Bryman, 2016). 17 stycken elever medverkade i båda enkätomgångarna och utgjorde därmed jämförelseunderlaget. Samtliga handskrivna svar på varje enskild enkätfråga skrevs över i worddokument, och samlades under enkätfrågor som i tur och ordning speglade händelsens tre aspekter. Den centrala enkätfrågan som berörde aspekten orsak löd *Vad tror du är orsaken till det som hänt?*, den som berörde konsekvenser *Tror du att det kan hända ännu mer saker, nu när detta har hänt? Vilka saker tror du kan hända i så fall?* samt *Hur tror du händelsen slutar?*. En huvudfråga som berörde ansvar löd *Vem eller vilka tycker du har störst ansvar för det som hänt?* Därefter vidtog analysarbetet. Förekomsten av utsagor som speglade samhälle respektive individ kategoriserades, räknades och summerades på elev- samt aggregerad nivå. Institutioner och antalet institutionella respektive ämne-teoretiska begrepp kategoriserades och räknades.

Intervjuerna baserades vid båda tillfällena på fem intervjugrupper på cirka fyra respondenter per grupp och formerades av läraren. Varje intervju varade i cirka 30 minuter, med 15 minuters samtal per nyhet. Intervjuguiden hade samma struktur som enkäten. En central intervjufråga som berörde aspekten orsak löd *Vad verkar vara orsaken till det som hänt?*, medan en central fråga om konsekvenser löd *För vem eller vilka är det som hänt ett problem?*. En intervjufråga som syftade till att ringa in förståelsen av ansvar löd *Vem eller vilka har mest ansvar för det som har hänt? Vem eller vilka har gjort mest "fel", är mest "skyldiga"?* Ordningen på intervjufrågorna följdes inte till punkt och pricka, stundtals hade intervjuerna karaktär av böljande samtal. Min roll som intervjuare växlade mellan att vara en friare moderator och traditionell intervjuare, men bestod huvudsakligen av att beskriva nyheterna och stimulera samtalet (Lunt & Livingstone, 1996; Wibeck, 2000). Utgångspunkten var att interaktion i grupp kunde blottlägga underliggande förståelse (Lunt & Livingstone, 1996; Denscombe, 2009). Målet var att studera den förståelse deltagarna tillsammans uttryckte av händelserna, vilket inte uteslöt ett intresse för polemik gällande tematiken

samhälle-individ (Lunt & Livingstone, 1996). Gemensam förståelse som produkt av gruppens interaktion stod i centrum. En premis var att elevernas förståelse kunde utvidgas genom mötet med intervjufrågor och andra individers tolkningar. Analysen har därför gjorts med hänsyn till en eventuell lärandeeffekt i intervjusituationen, vilket är brukligt med ett hermeneutiskt förhållningssätt (Kvale & Brinkmann, 2009; Wibeck, 2000).

Syftet var att återge innehållet i gruppernas tal, därför placerades transkriberingen nära skriftspråket (Wibeck, 2000). I analysen kategoriserades utsagor efter huvudtematiken samhälle-individ. Mönster av vanligt förekommande begrepp i utsagorna bildade underteman. I kvantifieringen ingick de gånger samma elev upprepade samma begrepp, men också instämmanden från andra. Vidare granskades passager där elever gick i polemik mot varandra, gällande olikartade åsikter om individ-respektive samhällsperspektiv. Innehållet i passager som bedömdes vara av polemisk karaktär prövades mot operationaliseringen av begreppen samhälle-individ, därefter räknades antalet polemiska passager.

Att pröva former för en förändrad nyhetsbevakning

Som tidigare nämnts gjordes en begränsad förändring av nyhetsbevakningen hos en So-lärare. Syftet var att tentativt utpröva teoretiska och praktiska förutsättningar för att på sikt, och i vidare studier, undersöka lärandeeffekter av en designad nyhetsbevakning.

Den förändrade bevakningen genomfördes en gång i veckan, och pågick 25 minuter vid varje tillfälle. Vid övriga tillfällen bedrev läraren sin ordinarie nyhetsbevakning, som bestod av kortare Tv-nyheter följt av diskussion i helklass. Nyhetsbevakningen inleddes vecka 7 år 2020 och avslutades vecka 23. Det var också vid de två tillfällena empiri inhämtades med hjälp av enkät och intervjuer. Med uppehåll för två lovveckor genomfördes bevakningen vid femton tillfällen. Utbrottet av covid19 efter vecka 9 och framåt ledde till större elevfrånvaro än i normalfallet.

Utformningen av bevakningen baserades löst på den modell som låg till grund för analys av enkät- och intervjumaterialet. Genomförandet skedde inom lärarens ordinarie planering och tidsramar. Det innebar bland annat att extra tid inte avsattes för eleverna att förkovra sig teoretiskt i nyhetsinnehållet. Kunskaperna utgjordes av de som i klassrumssituationen stod till buds muntligen från läraren och eleverna.

Bevakningens utformning: Läraren – Frågeformulär enskilt – Samtal i grupp – Samtal i helklass

Inför varje tillfälle valde läraren en lokal, regional, nationell eller internationell nyhet, med en komplexare orsaksbild som väckte frågor om ansvar. Läraren beskrev sen händelsen utan att analysera den.

Nästa fas utgjordes av ett enklare frågeformulär, som eleverna arbetade med på egen hand. Syftet med formuläret var att leda elevernas uppmärksamhet mot händelsens tre aspekter *orsaker*, *konsekvenser* samt *ansvar* för problem som speglades i händelsen. Utformningen skulle sen göra det möjligt för läraren att i uppföljande samtal summera

och fördjupa de tre aspekterna, samt tillämpa samhälls- respektive individperspektiv på dem. Formuläret utformades för att inte vara för trivialt men inte heller för avancerat, samt för att kräva en avgränsad arbetsinsats (Giota, 2002). Det bestod av två delar och rubricerades som *Detektiven* och *Domaren*. Frågorna i *Detektiven*, var koncentrerade på att utreda vad som hänt och på händelsens orsaker, men också på att ringa in vem eller vilka som drabbades av händelsens konsekvenser. Exempel på frågor i denna del var *Vad verkar vara orsaken till det som hänt?* och *För vem eller vilka är det som hänt ett problem?* Frågorna i andra delen *Domaren*, var koncentrerade på att värdera tolkningen som gjordes i *Detektiven*. Syftet var att få eleverna att uttrycka om de såg händelsen primärt som ett isolerat problem för individer som privatpersoner eller som ett generellt samhällsproblem, och vem eller vilka som i så fall hade störst ansvar att göra någonting åt problemet. Exempel på en fråga i denna del var *Om något i nyheten verkar orättvist: Vem eller vilka ska i så fall göra något åt det?*

Efter det enskilda arbetet följde samtal i grupper om cirka fyra elever. Elevernas uppgift var att utifrån svaren på sitt formulär beskriva vilka perspektiv man intagit, dock inte argumentera för sina perspektiv. Det gjordes mot en hypotes om att den egna förståelsen av händelsen då kan utvidgas (Slavin, 2015; Shimazoe & Aldrich, 2010). Gruppens arbete avslutades med att samtliga redogjorde för nya perspektiv man uppmärksammats på (Johnson & Johnson, 1999). Utgångspunkten för det delvis kooperativa arbetssättet var att social interaktion och samverkan gynnar lärande. Barn i grupp arbetar med att förstå sitt eget tänkande genom att förstå hur andra tänker, vilket gör perspektivtagande till en central dimension i lärandet (Forman, 1992). Läraren försökte sträva efter att ställa generativa frågor som syftade till perspektivväxlingar och att synliggöra alternativa tolkningar (Flanagan, 2013; Lee & John, 2018). Det skedde i viss utsträckning genom att eleverna uppmärksammades på institutioner och deras roll i och för en händelse, och på ett begränsat tillförande av institutionella begrepp och det som kan betecknas som institutionell kunskap (Grammes, 2009). Den institutionella terminologin utgjorde en något mer kvalificerad och formell språkgenre i relation till elevernas vardagliga informella (Bakhtin, 1994:61ff.). Den förändrade nyhetsbevakningen ska uppfattas som ett tentativt försök att upprätta en växelverkan mellan de två språkgenrerna. Det är något som förhoppningsvis kan utvecklas och förfinas i framtida studier, för att få elever att tillägna sig bredare begreppsliga kunskaper och därmed en förståelse av nyheter som är både bred, djup och komplex (Wertsch, 1991:13). Bevakningen avslutades med ett lärarlett summerande samtal i helklass, som skulle säkerställa att individ- respektive samhällsperspektiv hade synliggjorts på samtliga tre aspekter av händelsen.

Resultat

Elevernas förståelse av nyhetshändelser som den uttrycktes i enkät

I enkätmaterialen framkom att det hos flertalet elever dominerade det som kategoriserades som en individbaserad förståelse av båda nyheterna, i det att

privatpersoner uppfattades som drivande i och för händelserna. Det innebär dock inte att samhället och samhällsrepresentanter var frånvarande. Eleverna uttryckte emellertid en begränsad form av förståelse av samhället och förknippade det med avgränsade och konkreta uppgifter i nuet, vilket kan sägas ligga i linje med det befintliga innehållet i nyhetstexterna. Samhället tenderade att bli närvarande först när en händelse inträffat, och när det krävdes akuta ingripande. Överskridande tolkningar var ovanliga, exempelvis att samhället och institutioner skulle ha abstrakta förebyggande uppgifter, som från början kunnat förhindra händelsen. Dessutom uppmärksammades i mindre utsträckning konsekvenser som drabbade samhället på abstrakta sätt. Exempelvis var samhällsekonomiska och sociala effekter av händelser, som kräver förståelse av längre orsaks- och konsekvenskedjor, ganska frånvarande i materialet.

Nyhetstexternas innehåll i kombination med elevernas förförståelse har gjort att händelsernas *orsaker* närmast ensidigt förknippades med individer och tolkades ur individperspektiv. Genom den svagare närvaron av samhällsperspektiv tycks eleverna reproducera den beskrivning av händelserna som gjordes i nyhetstexterna. Å andra sidan finns det fall där elevernas tolkning av orsaker hos *individer* överskred den information som gavs i texterna. Exempelvis uppfattades att gärningspersonerna bakom bilbränderna utlöste händelserna av personliga emotionella skäl. I stor utsträckning saknades dock abstraktare orsakskedjor som drog in samhället. De kan exempelvis handla om försäkringsbedrägerier eller social utsatta individer som utövar symboliskt våld mot samhället, och som är exempel på förståelseperspektiv värda att utforska i framtida studier. Vanliga svar där en individualiserad förståelse av orsaker bakom bilbränderna framgick är till exempel; ”Att några har haft så tråkigt att dom typ fått för sig att tända på bilar” och ”nån kanske är ovännär och vill hämnas”. Orsakerna är snarare psykologiska än samhällseliga. Det individbaserade psykologiska perspektivet riskerar att göra förståelsen av gärningspersonens agerande begränsad och möjligen gåtfull. Det kan lätt framstå som agerandet skett i ett samhällsligt vakuum, som saknar strukturer eller påverkande samhällseliga krafter. Även nyheten om restaurangstängningen tycks ha inbjudit till fokus på individ. Tolkningen av orsakerna till stängningen rörde både explicit och implicit restaurangägarens personliga egenskaper, som exempelvis slarvighet och förmåga att stå emot sin girighet och istället hålla på reglerna. Individbaserade svar som speglar flertalet av elevernas tolkning är till exempel; ”Att X (restaurangens namn min anm.) inte brydde sig om corona utan satsade på att få dit partande 18 åringar” och ”Att restaurangen inte följde restriktionerna bra nog. Dom bidrog till smittspridning och utgjorde ett hot mot samhället”. Även här riskerar det individbaserade perspektivet i kombination med en svagare närvaro av samhällsperspektiv att göra förståelsen snäv. Möjligen skulle närvaro av samhällsekonomiska perspektiv kunna göra förståelsen av orsakerna till att restaurangen fått anmärkningar och sedermera stängts mer fördjupad. Det hade då varit möjligt att kombinera antaganden om ägarens bristande personliga egenskaper med insikter i ägarens roll som offentlig arbetsgivare med ansvar att skydda sina anställda från uppsägning etc. Noterbart är dock att denna typ av samhällsperspektiv är krävande att inta då det överskrider den information som ges i nyhetsnotisen. Det saknades emellertid inte det som kategoriserades som samhällsperspektiv i elevernas förståelse.

Hur synliga de samhälleliga orsakerna är varierade dock med nyhet och omgång. Samhälleliga orsaker var något mer synliga gällande restaurangstängningen, i andra enkätomgången. Samhället förekom här genom hänvisningar till smittskyddsregler och restriktioner utfärdade av myndigheterna, och som eleverna fångade upp i nyhetsnotisen.

När det gäller förståelsen av nyhetshändelsernas *konsekvenser* kan konstateras att den dominerande förståelsen var konkret och bokstavlig och hade en begränsad tidshorizont; bilbränderna förutsattes skapa en trend och ge upphov till ytterligare bilbränder och restaurangstängningen till ytterligare restaurangstängningar. Karakteristiska svar på frågan om konsekvenser av bilbränderna i första omgången var exempelvis ”Mer bilbränder” och ”att fler bränder startas”. Motsvarande svar om restaurangstängningen var bland annat ”Samma fast andra barer, restauranger och mer”. Den huvudsakliga tolkningen kan sägas ligga inom de uppgifter som gavs i notistexterna. I kombination med avsaknad av systematisk undervisning försvårades därför elevernas möjligheter att uppmärksamma abstrakta samhälleliga konsekvenser och konsekvenskedjor. Individbaserade personliga konsekvenser stod i centrum. Bilägarna led personlig skada genom att få sina bilar uppbrända. En större närvaro av samhällsekonomiska perspektiv skulle möjligen gjort förståelsen av händelsernas konsekvenser mer fördjupad. Antaganden om personliga konsekvenser hade då kunnat kombineras med antaganden om hur samhället och samhällsekonomin drabbas, och där exempelvis skattebetalare och institutioner som försäkringsbolag dras in i resonemanget. Motsvarande samhällsperspektiv gällande restaurangstängningen kan handla om att stängningen inte enbart får personliga konsekvenser för ägaren och dennes privatekonomi utan också kan ge upphov till samhällsekonomiska konsekvenser som arbetslöshet och social problematik etc. Det är exempel på krävande förståelse, vars utveckling behöver stöttas av målinriktad undervisning.

Det fanns inget generellt svarsmönster gällande *ansvar* som gick igen i båda nyheterna, snarare varierade tyngdpunkten mellan individ- kontra samhällsbaserat ansvar beroende på nyhet och enkätomgång. Samhällsansvaret dominerade i tolkningen av bilbränderna. Flertalet elever menade att samhället hade till ansvar att komma till rätta med bilbränderna, främst i betydelsen polis och räddningstjänst. Svar av följande karaktär var vanliga; ”Polisen. Dom måste få tag på vad som hänt”. Förståelsen var samhällelig men utgick samtidigt ifrån en högst konkret representant för samhället, vilket kanske inte är förvånande med tanke på att polis är en yrkesgrupp som skrevs ut i notistexten. Det vittnar om att elevernas förståelse av ansvar ramades in av de uppgifter som gavs i texten, det kan vara en förklaring till den begränsade närvaron av mer abstrakta institutionella samhällsperspektiv. När det gäller restaurangstängningen var förståelsen närmast omvänd. Här uppmärksammade flertalet elever istället individ- snarare än samhällsansvar. Stängningen av restaurangen uppfattades i större utsträckning än bilbränderna som ett privat individproblem. Ägaren och personalen sågs som lösningen, och i vissa fall sågs deras personliga förmåga till självdisciplin som avgörande för om restaurangen kunde komma ur problemet. Det speglas exempelvis i följande svar på frågan om vem som hade mest ansvar för händelsen; ”Ansvarig till krogen skulle vara tydligare” och ”Ägarna av baren”. Noterbart är att restaurangägaren

kommer ut som konkret person i nyhetsnotisen genom att citeras. Det kan ha bidragit till elevernas privatiserade synsätt på ansvar, och samtidigt fjärrmat dem ifrån att associera till tänkbara samhälleliga insatser exempelvis i form av offentligt finansierad kompensation till restauranger i kris för att rädda arbetstillfällena. Associationsbanor som dessa förutsätter dock att eleverna givits tillfälle att tillägna sig den här typen av tämligen avancerad kunskap.

För övrigt var det karakteristiskt för svaren, gällande båda omgångarna, att ansvarskedjorna hade ganska korta tidshorisonter. Ansvar förknippades i de flesta fall med kortsiktigt ansvar att lösa problem i en omedelbar situation. När det i samband med bilbränderna talades om samhällsansvar så var det främst av akut karaktär. Att samhället har både ett akut och ett förebyggande ansvar, via andra institutioner än exempelvis uttryckande polis, hade av olika anledningar svag närvaro i svarmaterialet. Förståelsen av ansvar var ofta bokstavlig och starkt bunden till de konkreta uppgifter som lämnades i nyhetstexten och de personer som figurerade där.

Den låga närvaron av abstraktare samhällsperspektiv kan möjligen sammankopplas med att det förekom förhållandevis få samhällsinstitutioner i svaren, och framför allt få institutioner som inte redan uttryckts i notistexterna. Ett uppslag för vidare studier är att pröva hur och i vilken utsträckning begreppskänedom och ett institutionellt språk kan sätta gränser för förståelse av mer abstrakta samhällsperspektiv. Till skillnad från den här studien måste det ske inom ramen för systematisk undervisning.

Avslutningsvis var utslagen av komplex förståelse där individ- och samhällsperspektiv integrerades och balanserades mot varandra som väntat ovanliga. Det förekom dock, men då sporadiskt och fragmentariskt hos ett begränsat antal elever. Även här är sakuppgifter som lämnades eller utlämnades i nyhetstexterna en påverkande faktor, samt undervisningsmässiga men också kognitiva förutsättningar med tanke på att det rör en avancerad form av förståelse.

Elevernas förståelse av nyhetshändelser som den uttrycktes i intervjuerna

I intervjuerna dominerade det som kategoriserades som individbaserade *orsaker* i förståelsen av de fyra händelserna. De individbaserade omnämningarna var fler än de samhällsbaserade, vilket framgår av tabellen nedan.

TABELL 3

Samhälls- eller individbaserade orsaker fyra nyhetshändelser, antal omnämningar i fokusgruppsintervjuerna

Aspekt: Orsak	Dejtingappen	Orättvisa löner	Anställd med covid	Farlig byggarbetsplats
Samhälle	3 (7%)	21 (84%)	16 (21%)	32 (70%)
Individ	39 (93%)	4 (16%)	61 (79%)	14 (30%)
Totalt antal omnämningar	42 (100%)	25 (100%)	77(100%)	46 (100%)

Ett exempel på individbaserad förståelse av orsaker gäller nyheten om dejtingappen. De individuella privata användarna av appen uppfattades som orsaken bakom problemet att barn kommer i kontakt med onanerande män via en videochatt. Intervjugruppernas utgångspunkt var att de 9-åriga användarna medvetet missbrukat appen, och använt den i ett skämtsamt syfte och på ett sätt som appen inte är avsedd för. Samhälleliga resonemang om att exempelvis apptillverkare tjänar pengar på att locka så många användare som möjligt, vilket ökar risken för avarter och ungas nyfikenhet på avarterna, uppmärksammades inte. Den här typen av samhälleliga ekonomiska motiv var frånvarande hos eleverna, vilket även gäller den information som lämnades om händelsen i artikeltexten. Deras tolkning överskred alltså inte texten vilket medför en snävare förståelse av *ansvaret* för händelsen, hur den kunde klaras upp alternativt förebyggas (se längre fram i texten). Den förståelse gruppen nedan uttryckte är typisk för nyheten om dejtingappen:

Respondent A: Det är hur många som helst här på skolan som har den där appen, som har den som ett skämt liksom.

Respondent B: Ja

[...]

Respondent A: Men jag känner typ ingen. Inte på skolan här. Jag vet ju några som har haft den liksom såhär, men det är ju ingen som har haft den på riktigt så. Som att "Nu vill jag träffa nya människor" typ. Alla har ju haft den som ett skämt.

Intervjuare: Det är mer en ploy, ett skämt...?

Alla respondenter: Ja.

[...]

Respondent B: Det är ju ingen som använder dom till vad man egentligen ska göra

Ett annat exempel på individbaserad förståelse är nyheten om att en anställd på ett äldreboende gick till arbetet med vetskap om att hon var smittad med covid 19. Den dominerande förståelsen av orsakerna till händelsen byggde på att den anställde medvetet låtit sig drivas till arbetet av känslor och personliga psykologiska motiv. Noterbart är att det som kategoriserats som samhälleliga motiv också förkom men då i mindre utsträckning. I några utsagor uttrycktes att den anställde kan ha tvingats till arbetet på grund av motiv som låga sjukersättnings- eller lönenivåer. Det är exempel på en överskridande samhällelig tolkning av mer abstrakt karaktär eftersom den här typen av uppgifter saknas i artikeltexten. Den vanligare förekommande tolkningen var dock den individbaserade, där följande centrala motiv bakom händelsen framträdde; att den anställde haft i uppsåt att skada andra samt är egoistisk.

Respondent A: Hon kanske ville sprida smittan. Det är ändå många som vill fortsätta sprida det.

Respondent B: Ja, "Får jag det, då spelar det ingen roll om dom andra får det. Det ska va rättvist. Lika för alla" typ.

Intervjuare: Är det lite så som du tänkte också, det här med att man vill sprida det?

Respondent A: Ja.

Intervjuare: För vi vet ju ingenting egentligen, vi sitter ju bara här och funderar. Men hur tänker du då?

Respondent A: Alltså det har ju...ja jag vet inte. Hon kanske bara inte bryr sig så mycket och vill bara fortsätta smitta folk.

Intervjuare: Ja, ja. Det kan mycket väl va så...

Respondent B: Hon har förlorat nån på grund av brist på vården, och då vill hon ge tillbaka typ. För att hon har förlorat nån förälder eller nått där på grund av att vården har varit dålig, och då ger hon tillbaka på nått sätt mot.

Intervjuare: Just det. Det blir som en hämnd nästan...?

Respondent B: Ja.

Intervjuare: Att hon vill hämnas på nått sätt, och straffa på nått sätt...?

Respondent B: Ja.

Intervjuare: Ja det är fullt möjligt att det kan vara på det sättet. Och sen... Men det här med att hon ändå går dit...

Respondent C: Ja, jag tycker att hon är lite ignorant. Om man jobbar på ett äldreboende så vet man ju att man inte går dit om man är sjuk liksom.

Intervjuare: Ändå gör hon det...?

Respondent C: Ja jag tycker det är väldigt egoistiskt. Hon låter som en väldigt egoistisk människa om man bara utgår från det man hört.

Även om individperspektivet dominerade så fanns flera exempel där strukturella samhällsperspektiv var mer framträdande än individperspektiv, tyngdpunkten varierade med nyhet och intervjuomgång. Samhällsperspektiv på orsaker synliggjordes när det exempelvis gällde nyheten om orättvisa löner mellan män och kvinnor, och som framgår i utdraget nedan. Eleverna uppmärksammade här hur abstrakta strukturer kan vara en orsak till dagens lönesättning, vilket är en tolkningslinje som artikeltexten inbjuder till. Noterbart är samtidigt att deras förståelse inte överskred denna, genom att man inte uppmärksammade individperspektivet i större utsträckning exempelvis i form av det personliga ansvaret vid löneförhandling:

Respondent C: Förr i tiden så var det liksom mer som att killar var ute och jagade efter mat och så, och tjejer alltid var hemma, som en hemmafru.

Intervjuare: Ja, såna gamla tankar vi pratade om förut ja.

Respondent C: Ja precis. Det är ganska simpelt varför det är som det är typ. Alltså inte för att va så, men det är ganska, det är mer att killar...Alltså dom har fått den bilden att dom är lite mer fysiskt starkare på grund av förr i tiden. För då var det alltid dom som gjorde saker liksom.

Intervjuare: Så kan det va...?

Respondent C: Ja. Då blir det den här bilden att när en kille kommer in och en tjej, då blir det självklart att man tar killen. För han är mer starkare.

Intervjuare: Jag förstår hur du menar.

Respondent B: Om dom skulle göra reglerna nu för hur mycket tjejer får och hur mycket killar får, då skulle dom nog göra lika mycket. Om man inte tänkte förr i tiden. Om det blir helt nytt såhär.

Eleverna framstod som något mer benägna att betona individbaserade orsaker före samhällsbaserade då det gällde konkretare händelser lättare att relatera till för åldersgruppen (dejtingappen, anställd med covid). Det omvända tycks gälla för abstraktare händelser svårare att relatera till (orättvisa löner, farlig byggarbetsplats). Samtidigt bör det noteras att det figurerade mer eller mindre konkreta personer i de två förstnämnda nyheterna, till skillnad från de två övriga. För övrigt var orsaker där samhälls- och individperspektiv integrerades ovanliga, och förekom enbart vid en kort passus under en av intervjuerna.

När det gäller *ansvaret* för att klara upp problem som speglas i händelserna så tenderade eleverna att i något större utsträckning förlägga ansvaret på samhället än på individen, vilket framgår av figuren nedan. Det är en skillnad i relation till förståelsen av orsaker, där individperspektivet totalt sett var mer framträdande. Samhället framträdde alltså som något tydligare och starkare då det handlade om just *ansvar* för en händelse än då det handlade om *orsaker*. I samband med ansvarsfrågan synliggjordes nämligen vissa aktörer som kategoriserades som institutionella, som exempelvis kommun, arbetsgivare, fack, sjukvård och annat. I många fall var emellertid språkbruket opreciserat då samhällsansvar fördes på tal. Opreciserade uttryck som *dom* och *man* bidrog till osäkerhet om vilka ansvariga institutionella aktörer som avsågs. Noterbart är att förståelsen av ansvar delvis varierade med nyhet och intervjuomgång. Samhällsperspektivet på ansvar dominerade när det i synnerhet gällde nyheten om den farliga byggarbetsplatsen i den andra omgången, medan individperspektivet dominerade nyheten om dejtingappen i första omgången.

TABELL 4

Samhälls- eller individbaserat ansvar fyra nyhetshändelser, antal omnämmanden i fokusgruppsintervjuer

Aspekt: Ansvar	Dejtingappen	Orättvisa löner	Anställd med covid	Farlig byggarbetsplats
Samhälle	42 (38%)	26 (55%)	62 (53%)	56 (77%)
Individ	68 (62%)	21 (45%)	56 (47%)	17 (23%)
Totalt antal omnämmanden	110 (100%)	47 (100%)	118 (100%)	73 (100%)

Ett exempel på hur samhällsbaserad förståelse av ansvar kom till uttryck gällde just nyheten om den farliga byggarbetsplatsen. I utdraget nedan kategoriserades arbetsgivaren som institutionell aktör, och därför som en representant för samhället. Eleverna utpekade arbetsgivaren som ansvarig för problemet med den otrygga och nedskräpade arbetsplatsen. Noterbart är hur eleverna resonerade sig fram till och

slutligen preciserade ansvaret. I likhet med några andra grupper så lyfte gruppen fram jakten på ekonomisk lönsamhet som orsak bakom slarv med säkerheten, vilket eleverna tolkade som en medveten handling från arbetsgivarens sida. Kopplingen till ekonomi och det ekonomiska systemet ger förståelsen en fördjupad samhällelig karaktär, och överskrider informationen i artikeltexten. Däremot uppmärksammade grupperna i mindre utsträckning det individbaserade ansvaret som kan fungera kompletterande, exempelvis det faktum att den individuella byggarbetaren har ett personligt ansvar att slå larm om brister på arbetsplatsen.

Respondent A: Man vill ha det så billigt som möjligt så att många väljer det liksom.

Intervjuare: Just det.

Respondent D: Och snabbt också. Då kanske dom inte gör klart det dom ska göra med säkerheten, typ såhär ställningarna och det.

Respondent C: Och att dom inte städar upp efter sig, dom lägger inte tid på det.

Respondent D: Ja.

Intervjuare: Nej. Det ska gå snabbt det här då. Och så kanske dom inte behöver anställa så många då om det inte behöver städas och så...? Men vad tänker ni? Ni säger "dom", "dom" säger ni. Vilka är "dom" här?

Respondent D: Jag tänkte byggarbetarna.

Intervjuare: Ja, snickarna där.

Respondent B: Byggarbetarna, det är väl dom som ska bygga. Dom behöver ju typ en najs miljö att göra det dom ska.

Intervjuare: En gång till...

Respondent B: Alltså dom som bygger. [...] Ja, dom behöver ju ha det fräscht och sånt ifall dom ska göra sin grej. Eller typ den som är ansvarig för, ja vilka är det nu som gör det... bygg...

Respondent D: ...företaget.

Respondent B: Företaget.

Intervjuare: Företaget, eller arbetsgivaren kan man säga ibland.

Respondent B: Dom måste göra det bra innan snickarna kan typ göra det dom ska. Det är deras ansvar.

Intervjuare: Där har vi några orsaker...absolut. Så om ni fick i uppdrag att sätta stopp för såna här saker, för det är ju farligt det här, det kan ju sluta med att nån dör...Nu har ingen skadat sig, det är ingen...utan det var bara en slump att man upptäckte. Men vilka får mest ansvar och skuld för det här då? Vilka gör mest fel och vilka får mest ansvar att göra nånting åt det här?

Respondent B: Arbetsgivarna. Tycker jag.

Respondent D: Ja.

Det omvända, det vill säga en betoning av individ- före samhällsansvar, var extra framträdande i nyheten om dejtingappen, vilket framgår i utdraget nedan. Här betonades

ansvaret hos de 9-åriga användarna av appen och deras föräldrar, vilka kategorierades som privata representanter. Alternativa samhällsliga tolkningsperspektiv som att appföretaget i fråga borde ta ansvar eller att problemet borde stoppas via lagstiftning förekom i begränsad utsträckning. Noterbart i utdraget är att gruppen visserligen fokuserade på det privata individansvaret men samtidigt nyanserade och problematiserade yngre barns förmåga att ta ansvar, vilket förekom i ytterligare någon grupp. I relation till informationen i artikeltexten vittnar det om en abstraktare överskridande förståelse.

Respondent A: Eller ja alltså dom är ju 9 år men, dom får ju nästan skylla sig själva lite att dom laddar ner appen.

Respondent C: Ja.

Intervjuare: Ja. Det är lite eget ansvar...?

Respondent B: Man kan ju skippa, man kan byta såhär person.

Respondent C: Ja.

Respondent B: Sitter jag och pratar med nån så kan jag trycka på en knapp så blir det en annan.

Respondent D: Föräldrarna måste ha mycket mer koll på dom

Intervjuare: Föräldrarna borde ha mer koll...?

Respondent D: Ja.

Intervjuare: Ja, så att dom gör rätt dom här, skolan när dom säger till föräldrarna att "Kolla era barns mobiler"?

Respondent D: Fast dom är fortfarande för liten för att kunna sånt, man måste ju lära sig.

Respondent B: Det står ju typ att det är åldersgräns kanske 14-13 år såhär.

Respondent C: Ja.

För övrigt var förståelse av ansvar där individ- och samhällsperspektiv integreras ovanligt. Det förekom enbart vid några tillfällen, och hos enskilda gruppdeltagare. Nyheten om den anställde med covid tycktes i något större utsträckning än andra nyheter ha inbjudit till den här typen av sällsynt integrering, medan dejtingappen samt den farliga byggarbetsplatsen gjorde det i minst utsträckning.

Den sparsamma förekomsten av utsagor som vittnar om denna komplexa förståelse av ansvar är fler i andra intervjuomgången än i första. Det kan bland annat vara ett resultat av olikheter gällande nyheternas responsförberedande struktur. Exemplet nedan visar hur en elev integrerade perspektiven i samband med nyheten om den anställde med covid 19. I situationen innan utdraget lanserade en annan elev teorin om att den anställde medvetet och i aversion mot gamla velat sprida covid 19 på äldreboendet. Elevens förståelse är integrativ, även om den är kortfattad. Den utgick ifrån att den anställde visserligen hade ansvar men även kommunen som, implicit uttryckt, borde haft kontroller som nekade smittad personal tillträde till arbetsplatsen. Notera även att utdraget är ett av få exempel på en polemisk situation mellan elever gällande samhälls- och individperspektiv.

Intervjuare: Men om man tänker sig att "Så här får det inte fortsätta, vi måste ju stoppa det här". Vem skulle ni säga är mest ansvarig så att det här inte kommer hända igen? Vem ska man gå till och säga att "Stopp, så här får det inte gå till?" Vem har mest skuld? Vem ska se till så att det inte händer igen det här?

Respondent D: Både individen och kommunen tror jag lite grann också.

Intervjuare: Utveckla gärna det där, få höra.

Respondent D: Ja men att försöka få lite säkerhet så att man förstår när nån är sjuk, att den inte kan ta sig in på äldreboenden.

Intervjuare: Ja.

Respondent B: Jag tycker det bara är hennes fel.

Relationen mellan förståelsen av händelsernas orsaker respektive ansvar som framträder i intervjumaterialet i sin helhet kan sammanfattas på följande sätt: Det är huvudsakligen individer som orsakar händelser, genom att agera på personliga grunder. Det är emellertid huvudsakligen samhället och samhällets institutioner som sedan har i ansvar att klara upp de problem som händelserna speglar. Det kan sägas vittna om ett inkongruent förhållningssätt: De individer som uppfattas orsaka problemen har alltså sen mindre ansvar än samhället för att klara upp problemen. Ur ett elevperspektiv tycks det föreligga ett brott med det individuella ansvaret, ett brott som i jämförelse är extra påtagligt i enkätmaterialet.

I intervjumaterialet förekom få polemiska situationer mellan eleverna, och som byggde på motsatta uppfattningar om samhälls- respektive individbaserat ansvar. Andra omgångens intervjuer innehöll något fler sällsynta polemiska situationer än första omgångens. I stort karakteriserades intervjuerna av konformism.

Ytterligare en slutsats är att eleverna använde institutionella begrepp och hänvisade till institutioner i begränsad utsträckning. När hänvisningar gjordes så var de i vissa fall implicita och i andra fall uttryckta med vardaglig terminologi, exempelvis användes begreppet *doktor* framför det institutionella begreppet *sjukvård*. Benägenheten att använda institutionella begrepp varierade emellertid med nyhet och intervjuomgång. Vidare användes ämnesteoretiska begrepp i begränsad utsträckning, även om användningen varierade också här med nyhet. Exempelvis använde eleverna flera och flera olika ämnesteoretiska begrepp i andra omgångens intervjuer än i första.

Bilden av elevernas totala förståelse varierar beroende på nyhet. Det finns även variationer och skillnader i förståelse relaterat till intervjuomgång. Förändringar i förståelse mellan första respektive andra omgångens intervjuer kan sammanfattas enligt följande:

- I andra omgången finns en ökad betoning av samhällsansvar.
- I andra omgången finns något fler fall av förståelse av ansvar, där samhälls- och individansvar integreras.
- I andra omgången finns något fler fall av polemiska situationer gällande samhälls- respektive individperspektiv
- I andra omgången finns en rikligare användning av ämnesteoretiska begrepp, samt användning av olika ämnesteoretiska begrepp.

Förekomsten av förståelse som karakteriserades av att perspektiv integrerades var som väntat begränsad. I sin helhet hade undersökningsgruppen och de enskilda eleverna en kategorisk förståelse; det var *antingen* individen *eller* samhället som hade orsakat händelsen och som hade i ansvar att komma till rätta med problem. Det innebär inte att det saknades inslag av både individ- och samhällsperspektiv i varje fokusgrupp. Det innebär snarare att perspektiven förstods var för sig, utan att sättas i direkt samband med varandra och utan att de på ett värderande sätt balanserades emot varandra, och där det fördes explicita sammanhållna resonemang om för- och nackdelar med det ena eller andra perspektivet.

Diskussion

Hur ser då elevernas förståelse av nyhetshändelser ut i relation till centrala tematiker i samhällskunskap? Svaret är av månfacetterad karaktär. Elevernas förståelse varierade nämligen på olika sätt och utifrån olika grunder. Det finns variationer beroende på vilken nyhet eleverna tolkade, men även variationer som kan knytas till undersökningsomgång samt till metoderna för datainsamling.

Resultatet visar emellertid att den förståelse eleverna uttryckte i intervjuerna var mer komplex än den i enkäten, där förståelsen istället var mer kategorisk. I enkätaterialet framträdde en tämligen ensidig individbaserad syn på orsaker till händelserna, medan det i intervjumaterialet uttrycktes en större balans mellan samhälls- respektive individperspektiv. Den mer utvecklade komplexiteten i intervjumaterialet framgick även i det som rörde aspekten ansvar. I enkätaterialet framstod samhällsansvaret som snävare. Eleverna beskrev samhället utifrån perspektiv förankrade i konkreta personliga institutionella gestalter, i form av exempelvis poliser och representanter för räddningstjänsten som utpekades som ansvariga. I intervjumaterialet framträdde däremot samhällsansvaret på ett bredare och mer månfacetterat sätt. Här hänvisades till abstraktare institutioner än vad som förekom i enkäterna. Den bredare bilden av samhället bekräftas av att antalet olika institutionella begrepp var dubbelt så stort i intervju- som i enkätaterialet. För övrigt var det vanligt med opreciserade uttryck som *man*, *dom* och *vi*. Den här typen av opreciserade implicita uttryck försvårade ibland bilden av vilka institutionella aktörer som utpekades som ansvariga.

Den bredare och mer komplexa förståelsen av samhället som eleverna visade i intervjuerna kan vara en konsekvens av att det totala antalet nyheter varje elev tolkade var dubbelt så stort i intervjuerna jämfört med enkäterna (fyra intervjunyheter mot två enkätnyheter). Det kan också vara ett resultat av skillnader i nyhetstexternas responsförberedande struktur. Intervjunyheternas innehåll kan i större utsträckning än enkätnyheter ha inbjudit eleverna till en tolkningsriktning som fått dem att uppmärksamma andra och mer abstrakta samhällsperspektiv. Notera en skillnad som gäller att eleverna i besvarandet av enkäten hade nyhetstexterna publicerade i enkäten, till skillnad från intervjun som baserades på kortare muntliga sammanfattningar av nyheterna. Intervjuerna gav därför eleverna andra förutsättningar än enkäten att reproducera institutioner och institutionella perspektiv direkt från nyheterna. Ytterligare

en möjlig påverkande faktor rör elevers uthållighet att besvara öppna enkätfrågor. Dessa kan ha uppfattats som krävande i relation till att samtala, flera enkätsvar var påtagligt korta och svagt utvecklade. Vidare kan resultatet vittna om att den sociala interaktionen under intervjuerna breddat elevernas institutionella synfält, och bidragit till att göra förståelsen mer mångfacetterad. Det kan spegla att gruppintervjuerna utgjorde en lärandesituation i större utsträckning än besvarandet av enkäten. Det kan i så fall kan tala för att i framtida studier basera en designad nyhetsbevakning på ett kooperativt arbetssätt, och på de lärandeteorier som ligger till grund för ett sånt arbetssätt och som presenterats tidigare. Sammanfattningsvis är det samlade intrycket att den enskilde elevens inre förståelse av nyheterna var mer begränsad än elevernas yttre gemensamt konstruerade förståelse som den uttrycktes i intervjuerna. På den punkten tycks metoderna ha kompletterat varandra.

Ett genomgående drag i elevernas förståelse, som förelåg oberoende av nyhet, datainsamlingsmetod och omgång, var en inkongruens mellan å ena sidan synen på *orsaker* till händelserna samt å andra sidan *ansvaret* för att klara upp problem som speglades i händelserna. Det var främst individer som uppfattades orsaka händelserna medan samhället sedan uppfattades som ansvarigt för att klara upp händelserna. Att samhället i flera fall saknades som orsakande kraft kan vittna om en svagare förståelse av långsiktigare mer abstrakta samhällsliga perspektiv, och brister gällande distalisering. En mer utvecklad förståelse förutsätter bland annat en distinktion mellan samhällets akuta respektive förebyggande uppgifter, där det förebyggande perspektivet har beröring med orsaker. Eleverna förefaller ha haft en svagare förståelse för samhällets mer abstrakta förebyggande uppgifter, men desto starkare förståelse för samhällets mer konkreta akuta uppgifter, vilket ligger i linje med resultat från tidigare presenterad forskning. Studiens syfte har inte varit att mäta effekter av undervisning, och har inte baserats på långsiktiga och ingripande förändringar av den deltagande lärarens nyhetsbevakning. Att närma sig den här typen av krävande förståelseformer kräver en undervisning karakteriserad av systematik och lång målmedvetenhet.

När det gäller aspekten *orsaker* kan det, inom ramen för systematisk undervisning, även finnas skäl att utmana benägenheten att förklara händelsers orsaker med individbaserade motiv, och utifrån psykologiska emotionella bevekelsegrunder. I samma andetag är det likaledes befogat att kritiskt granska det begränsade och begränsande urval av uppgifter som medierna lämnar om en händelse, och som kan leda förståelsen i vissa riktningar. Den förståelse eleverna uttrycker måste därför sättas in i sitt bestämda sammanhang. Det är en utmaning i undervisningen, för en svag närvaro av samhällsperspektiv gör att händelser riskerar att i större utsträckning uppfattas som privata psykologiskt grundade individproblem än som offentliga gemensamma samhällsproblem. Det är relevant att studera frågan närmare, inte minst med tanke på att människors förståelse påverkar hur man definierar samhällsproblem samt vilka politiska lösningar som uppfattas som lockande. Det är för övrigt frestande att sätta elevernas benägenhet att orientera sig mot individbaserade orsaker i ett metaperspektiv; västvärldens starka individualiseringsprocess. Det kan leda aningen långt i sammanhanget men kan likväl fördjupa tolkningen av utfallet.

Det är knappast förvånande att det fanns få exempel på komplex förståelse där samhälls- och individperspektiv integrerades. Det handlar om en avancerad form som väl närmast kan beskrivas som ett medborgerligt ideal. Krävande är det även att utveckla den förståelse som behövs för att gå i polemik beträffande spänningar mellan samhälle och individ. Polemik förekom sparsamt i intervjuerna. Sällsyntheten kan förklaras med hänvisningar till exempelvis en svag förståelse hos eleverna gällande laddningen mellan perspektiven. Det kan i sin tur vara ett resultat av att eleverna haft begränsade kunskaper om ideologier, och hur ideologiska ställningstaganden kan förstås i ljuset av nyhetshändelser och tvärtom. Utifrån ett sånt perspektiv framstår det som ett viktigt utvecklingsområde då eleverna i rollen som medborgare har att ta ställning till spänningar mellan kommunitaristiska respektive liberala ideal, och mellan samhälls- respektive individcentrerade modeller för hur demokratin bör utformas och hur ansvar och medel bör fördelas. Bortom kunskapsmässiga förklaringar av den låga förekomsten av polemik finns andra som är värda att ta på allvar. Återigen kan nyheternas responsförberedande struktur lyftas fram, och vad nyhetstexterna faktiskt inbjuder till för tolkningar. En annan är att utfallet kan spegla ett behov hos eleverna av social anpassning i en känslig ungdomstid, och under en intervjusituation som kanske upplevdes som utelämnande.

Avslutningsvis närmar vi oss frågan om en eventuell påverkan från den småskaliga förändring som gjordes av lärarens nyhetsbevakning, även om strävan efter effekt inte varit syftet med studien. I materialet har det som synes gått att spåra vissa förståelseförändringar över tid, vilket är lockande att uppfatta som en effekt av den förändrade nyhetsbevakningen. De omständigheter kring påverkan på resultatet som lyfts fram vittnar emellertid om att alla slutsatser om tänkbara effekter av undervisningen bör dras med försiktighet. Som tidigare belysts kan en rad samverkande faktorer ligga bakom det faktum att elevgruppen i andra omgångens intervjuer hade en något mer komplex förståelse av nyhetshändelser jämfört med den första omgångens. Ytterligare en faktor som kan ha haft inverkan rör nyhetsperioden och den politiska utvecklingen mellan de båda intervjuomgångarna. En rad exceptionella händelser utspelade sig under perioden där framför allt coronapandemin sannolikt väckte ett extra starkt nyhetsintresse, men även händelserna i samband med Black Lives Matter. Exempelvis visar undersökningar att just unga människor under perioden tog del av nyheter via de traditionella nyhetsmedierna i större utsträckning än normalt (Svt, 2020).

Det kan givetvis inte uteslutas att det som ser ut som en förståelseförändring faktiskt, och till viss del, är ett resultat av den förändring som gjordes av bevakningen. Det är emellertid inte möjligt att utifrån den här studie uttala sig om orsaker bakom en förändrad förståelse. Det krävs bland annat rigoröst utformade undersökningar med större populationer för att få ökad klarhet, där man i planeringsstadiet förhåller sig till några av de frågor som väckts av den här studien. Det gäller inte minst konsten att designa en undervisning som utvecklar elevernas förmåga att uppmärksamma och förstå perspektiv som är *frånvarande* i mediernas rapportering. Likaledes handlar det om att hitta en omfattning och kunskapsnivå på nyhetsbevakningen som varken är för avancerad eller trivial för den aktuella elevgruppen. Det är även centralt att se över de metoder för datainsamling som används. På sikt är ambitionen att bedriva

designforskningsprojekt i syfte att generera valida kunskaper om hur villkoren för elevers förståelse av nyheter kan utvecklas inom ramen för nyhetsbevakning, och i relation till den i samhällskunskap centrala tematiken samhälle-individ.

Referenser

Alexandersson, Claes, (1985) *Stabilitet och förändring. En empirisk studie av förhållandet mellan skolkunskap och vardagsvetande*, Göteborg Studies In Educational Sciences 53, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Andersen, Jørgen Goul, (2002) Medborgerskab og politisk deltagelse, I: Albæk, Munk Christiansen, Peter & Møller, Birgit, *Demokratisk set*, Aarhus Universitetsforlag.

Bakhtin, M.M., (1994) The Problem of Speech Genres, I: Bakhtin, M.M., *Speech Genres and Other Late Essays*, Emerson, Caryl and Holquist Michael (Eds.), University of Texas Press, Austin.

Barrett, Martyn & Buchanan-Barrow, Eithne, (2005) Emergent themes in the study of children's understanding of society, I: Barrett, Martyn & Buchanan-Barrow, Eithne (Eds.), *Children's Understanding of Society*, Psychology Press, Taylor & Francis Group, Hove and New York.

Beck, Ulrich, (2012) *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*, Daidalos, Göteborg.

Berti, Anna Emilia, Andriolo, Alessandra, (2001) Third Graders' Understanding of Core Political Concepts (Lae, Nation-State, Government) Before and After Teaching, *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 2001, 127 (4), 346-377 .

Berti, Anna Emilia, Children's understanding of politics, (2005) I: Barrett, Martyn & Buchanan-Barrow, Eithne (Eds.), *Children's Understanding of Society*, Psychology Press, Taylor & Francis Group, Hove and New York.

Blanck, S. & Lödén, H. (2017) Med samhället i centrum-Medborgarskapsutbildningen och samhällskunskapsämnet relevans, *Nordidactica-Journal of Humanities and Social Science Education*, 2017:4.

Brophy, Jere, Alleman, Janet, (2006) *Children's Thinking About Cultural Universals*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, London.

Bryman, Alan, (2016) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Upplaga 3, Stockholm.

Byrnes, James P. & Torney-Purta, Judith, V., (1995) Naive theories and decision making as part of higher order thinking in social studies, *Theory and Research in Social Education*, Summer, 1995, Volume XXIII, Number 3, pp. 260-277.

Christensen, Anders Stig, (2015) Demokrati- og medborgerskabsbegreber i grundskolens samfundsfag i Danmark, Norge, Sverige og Tyskland, *Nordidactica-Journal of Humanities and Social Science Education*, 2015:1

SAMHÄLLE OCH INDIVID – EN UNDERSÖKNING I SAMHÄLLSKUNSKAPSDIDAKTIK OM
ELEVERS FÖRSTÅELSE AV NYHETSHÄNDELSER

Roger Olsson

Dahl, Robert A., (1999) *Demokratin och dess antagonister*, Ordfront & DemokratiAkademien, Stockholm.

Danermark, Berth, Ekström, Mats, Jakobsen, Liselott, Karlsson, Jan Ch., (1997) *Att förklara samhället*, Studentlitteratur, Lund.

Davies, Ian, Perspectives on citizenship education, (2012) I: Arthur, James and Cremin, Hilary, *Debates in Citizenship Education*, Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York.

Delanty, Gerard, (2002) *Medborgarskap i globaliseringens tid*, Lund, Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn, (2009) *Forskningshandboken-för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund.

Drotner, Kirsten, m.fl., (2000) *Medier och kultur-En grundbok i medieanalys och medieteori*, Studentlitteratur, Lund.

Durkheim, Emile, (1983) *Själv mordet*, Argos Förlags AB.

Elster, Jon, (1988) *Vetenskapliga förklaringar*, Bokförlaget Korpen, Göteborg,

Englund, Tomas, (1986 [2005]) *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*, Daidalos.

Englund, Tomas, Skolan och demokratin – på väg mot en skola för deliberativa samtal?, (2003) I: Jonsson, Britta, Roth, Klas (red.), *Demokrati och lärande. Om valfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*, Studentlitteratur, Lund.

Englund, Tomas, (1993) Utbildning som ”Public good” eller ”Private good”-svensk skola i omvandling?, *Pedagogisk forskning i Uppsala* 108, Juni.

Flanagan, Constance A., (2013) *Teenage citizens. The political theories of the young*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England.

Flemming, Jennifer, (2015) What Do facts Have to Do with It? Exploring Instructional Emphasis in Stony Brook News Literacy Curriculum, The National Association for Media Literacy Education's, *Journal of Media Literacy Education* 7 (3), 73-92, 2015.

Forman, Ellice Ann, (1992) Discourse, Intersubjectivity, and the Development of Peer Collaboration: A Vygotskian Approach, I: Winegar, Lucien T., Valsiner, Jaan, *Childrens Development Within Social Context*, Volume 1, Metatheory and Theory, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, New Jersey, Hove and London.

Furnham, Adrian & Stacey, Barrie, (1991) *Young people's understanding of society*, Routledge, London and New York.

Giddens, Anthony, (1984) *The Constitution of Society*, Polity Press, Cambridge.

Giddens, Anthony, (1993) *Sociologi*, Studentlitteratur, Lund, Volym 1.

Gilje, Nils, Grimen, Harald, (1992 [2009]), *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*.

Giota, Joanna, (2002) Skoleffekter på elevers motivation och utveckling. En litteraturöversikt, *Pedagogisk Forskning i Sverige* 2002, årg 7, nr 4, s. 279-305, issn 1401-6788.

Grammes, Tilman, (2009), Vermittlungswissenschaft. Zur Verwendung sozialwissenschaftlichen Wissens am Beispiel einer Weiterbildung, *Journal of Social Science Education*, Volume 8, Number 2, 2009, pp. 146–164, ISSN 1618-5293

Guneriussen, Willy, (1997) *Aktör, handling och struktur*, Studentlitteratur, Lund.

Haas, Mary E., Laughlin, Margaret A., (2000) *Teaching Current Events: It's Status in Social Studies Today*, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, April 24-28.

Helwig, Charles C., (1998) Children's Conceptions of Fair Government and Freedom of Speech, *Child Development*, April 1998, Volume 69, Number 2, Pages 518-531.

Hermansson, Jörgen, (1986) *Demokrati i västerländsk mening*, Statsvetenskaplig tidskrift, Vol. 89, Nr 4 (1986).

Hess, Robert D. and Torney, Judith V., (1967) *The Development of Political Attitudes in Children*, Aldine Publishing Company, Chicago.

Hobbs, Renee, (2001) Media Literacy Skills: Interpreting Tragedy, *Social Education* 65 (7), pp. 406-411, 2001.

Iser, Wolfgang, (1978 [1991]) *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*, The John Hopkins University Press, Baltimore and London,.

Johnson, David W. & Johnson, Roger T., (1999) *Learning Together and Alone. Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*, Fifth Edition, Allyn and Bacon, Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore.

Kjellgren, Hanna, (2018) Skolan som värdeförmedlare, I: Jarl, Maria & Pierre, Jon (red.), *Skolan som politisk organisation*, Gleerups, Malmö.

Klurfeld, James & Schneider, Howard, (2014) *News Literacy: Teaching the Internet Generation to Make Reliable Information Choices*, Center for Effective Public Management at Brookings, June.

Kristiansson, Martin, (2014) Samhällskunskapsämnet och dess ämnesmarkörer på svenskt mellanstadium – ett osynligt eget ämne som bistår andra ämnen, *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, ISSN 2000-9879, nr 2014:1, s. 212-233.

Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend, (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.

SAMHÄLLE OCH INDIVID – EN UNDERSÖKNING I SAMHÄLLSKUNSKAPSDIDAKTIK OM
ELEVERS FÖRSTÅELSE AV NYHETSHÄNDELSER

Roger Olsson

Lee, Jerome, John, Lalor, (2018) Revisiting subject knowledge in citizenship education: Understanding power and agency, *Education, Citizenship and Social Justice*, 1-15, 2018.

Lindmark, Torbjörn, (2013), *Samhällskunskapslärares ämneskonceptioner*, Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

Lundquist, Lennart, (2002) *Medborgardemokratin och eliterna*, Studentlitteratur, Lund.

Lunt, Peter & Livingstone, Sonia, (1996) Rethinking the Focus Group in Media and Communications Research, *Journal of Communication* 46 (2), Spring, 1996.

Lyotard, Jean-François, (2016) *Det postmoderna tillståndet*. Rapport om kunskapen, Arche Press, Göteborg.

Madianou, Mirca, (2009) Audience Reception and News in Everyday Life, I: Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (Eds.) *The Handbook of Journalism Studies*, Routledge, Taylor & Francis Group, New York and London.

Malik, Momin, Cortesi, Sandra, Gasser, Urs, (2013) The Challenges of Defining "News Literacy", *Research Publication* No. 2013-20, October 2013, The Berkman Center for Internet & Society, Youth and Media at Harvard University.

Olsson, Roger, (2016), *Samhällskunskap som ämnesförståelse och undervisningsämne – Prioriteringar och nyhetsanvändning hos fyra gymnasielärare*, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Pedagogiskt arbete, Karlstad University Studies, 2016:9.

Ritzer, George, Stepnisky, Jeffrey, (2014) *Sociologisk teori*, Liber, Stockholm.

Ryan, Gery W. & Bernard, H. Russell, (2003), Techniques to Identify Themes, *Field Methods*, 15: 85-109.

Rowe, Don, (2005) The Development of Political Thinking In School Students: An English Perspective, *International Journal of Citizenship and Teacher Education*, Vol 1, No.1, July 2005.

Schüllerqvist, B. & Karlsson, S., (2011) *Samhällsbegreppet och samhällskunskapsämnet*. Ett bidrag till den tredje nationella konferensen i samhällskunskapsdidaktik, Umeå universitet 14-15 mars 2011.

Shimazoe, Junko & Aldrich, Howard, (2010) Group Work Can Be Gratifying: Understanding & Overcoming Resistance to Cooperative Learning, *College Teaching*, 58: 52-57, 2010.

Simmel, George, (1981 [2013]) *Hur är samhället möjligt? - Och andra essäer*, Bokförlaget Korpen, Göteborg.

Skolverket, (2011) *Läroplan för grundskolan, ämnet samhällskunskap*

Skolverket, (1999) *Utvärderingen av skolan 1998 avseende läroplanernas mål (US98). Den medborgerligt-moraliska aspekten av SO-undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan*, Dahlin, Bo, Kåräng, Gösta och Osbeck, Christina, Skolverket, Stockholm.

Slavin, Robert E., (2015) Cooperative learning in elementary schools, *Education 3-13*, 2015, Vol. 43, No. 1, 5-14.

SOU 1946:31, (1946) *1940 års skolutredning betänkande och utredningar VI Skolans inre arbete – Synpunkter på fostran och undervisning*, Ecklesiastikdepartementet Stockholm.

SOU 1990:44, (1990) *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*, Stockholm.

Stubbegaard, Ylva, (2000) Politiskt deltagande relaterat till medborgarskap och medlemskap, I: Neergaard, Anders & Stubbegaard, Ylva (red.), *Politiskt inflytande*, Lund, Studentlitteratur.

Tappan, Mark B., (1992) Texts and Contexts: Language, Culture, and the Development of Moral Functioning, I: Winegar, Lucien T., Valsiner, Jaan, *Childrens Development Within Social Context*, Volume 1, Metatheory and Theory, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, New Jersey, Hove and London.

Vernersson, Folke, (1999), *Undervisa om samhället. Didaktiska modeller och lärarpfattningar*, Studentlitteratur, Lund.

Vraga, Emily K., Tully, Melissa, Akin, Heather, Rojas, Hernando, (2012) Modifying perceptions of hostility and credibility of news coverage of an environmental controversy through media literacy, *Journalism 13* (7), 942-959, 2012.

Weber, Max, (1977) *Vetenskap och politik*, Bokförlaget Korpen, Göteborg.

Welzel, Christian, Inglehart, Ronald & Klingemann, Hans-Dieter, (2003) The theory of human development: A cross-cultural analysis, *European Journal of Political Research*, 42: 341-379, 2003.

Wertsch, James V., (1991) *Voices of the Mind – A Sociocultural Approach to Mediated Action*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Wibeck, Victoria, (2000) *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, Studentlitteratur, Lund.

Østerud, Øyvind, (2002) *Statsvetenskap-Introduktion i politisk analys*, Natur och Kultur, Stockholm.

Elektroniska källor

SvT, Sveriges Television, (2020) <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/unga-valde-svt-nyheter-och-andra-traditionella-medier-under-varens-coronakris>. Hämtdatum: 2020-09-09.

SAMHÄLLE OCH INDIVID – EN UNDERSÖKNING I SAMHÄLLSKUNSKAPSDIDAKTIK OM
ELEVENS FÖRSTÅELSE AV NYHETSHÄNDELSER

Roger Olsson

World Values Survey, (2020) www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp (Flik:
Findings and Insights) Hämtdatum: 2020-12-1